

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни

“ПОЛІТОЛОГІЯ”

(для бакалаврів, спеціалістів)

МАУП

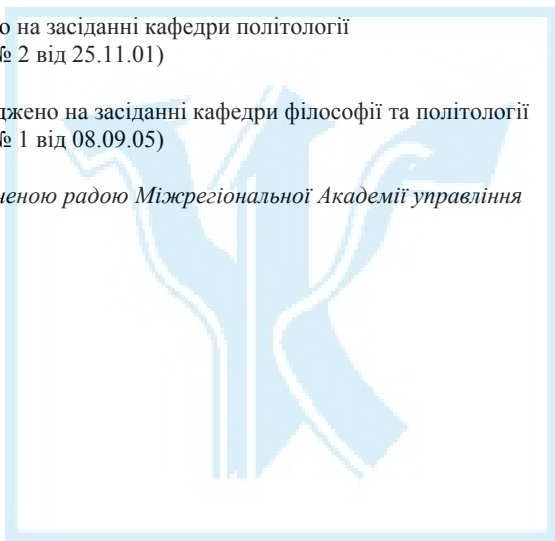
Київ 2005

Підготовлено доктором політичних наук, професором *В. О. Храмовим*

Затверджено на засіданні кафедри політології
(протокол № 2 від 25.11.01)

Перезатверджено на засіданні кафедри філософії та політології
(протокол № 1 від 08.09.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Храмов В. О. Навчальна програма дисципліни “Політологія” (для бакалаврів, спеціалістів). — К.: МАУП, 2005. — 32 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Політологія”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю студентів, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На зламі XX–XXI ст. на політичній карті світу з'явилося сузір'я нових незалежних країн, які повинні розв'язувати свої проблеми у контексті поглиблення впливу на вироблення політики і становлення демократії явищ глобалізації та інтернаціоналізації. У цих умовах зростає роль політології та політичної освіти як невіддільних складових політичної системи та політичної культури суспільства.

Вивчення політології сприяє уникненню помилок у політичній практиці та подоланню стереотипного уявлення про політику як виключно про мистецтво управління державою. Але політика — це, насамперед, специфічна соціальна реальність, яка інтегрує та розподіляє потреби й інтереси політичних суб'єктів з метою досягнення стабільності та заради розвитку політичного світу, національної та міжнародної злагоди і безпеки. Розв'язанню цих завдань покликана слугувати політологія, яка являє собою систему та сукупність науково-політичних знань та особливий інститут політичної діяльності.

Навчальна програма розроблена на основі сучасних досягнень світового та вітчизняного знання про політичний світ у всьому його багатстві і різноманітності наукових спрямувань, охоплює основну його проблематику, зокрема: предмет і метод політології, основні віхи світової та вітчизняної політичної думки, функціонування і розвиток політичної влади та політики як суспільної реальності, утвердження громадянського суспільства і демократії, функціонування політичної системи та її інститутів, питання політичної свідомості і культури, проблеми політичної комунікації, політичного процесу і міжнародних відносин, напрямки і можливості політичного прогнозування, сутність та зміст політичного аналізу.

Викладання політології передбачає озброїти студентів знаннями і вмінням орієнтуватися в основних світових і вітчизняних політологічних школах, концепціях і напрямках; навчити студентів вирізняти теоретичні, духовні, прикладні та інструментальні компоненти політичного знання, бачити їх роль і функції у підготовці та прийнятті політичних рішень, у забезпеченні особистого внеску у політичне управління суспільством; дати студентам уявлення про політичні явища та процеси у світі, геополітику та геополітичний статус України; сформувати у них навички політичного аналізу, вміння застосовувати політичні знання у своїй професійній, громадській та політичній діяльності.

Засвоєння навчальної програми передбачає: написання студентами-очниками рефератів, доповідей для виступів на семінарах, студентських конференціях; виконання студентами-заочниками контрольних робіт.

Термін подання контрольної роботи на кафедру — щонайпізніше за місяць до початку сесії.

Вивчення курсу завершується складанням іспиту.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
вивчення дисципліни
“ПОЛІТОЛОГІЯ”

№ п/п	Назва теми
1	Предмет, метод і структура курсу
2	Історія світової політичної думки і становлення сучасної політології
3	Розвиток політичної думки в Україні. Історія і сучасність
4	Політика як соціальна реальність
5	Політична влада
6	Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя
7	Політична діяльність і політичні відносини
8	Політика і особа
9	Соціально-етнічні спільності та етнополітика
10	Громадянське суспільство і політичне життя
11	Політична система як фактор стабілізації і розвитку політичного життя суспільства
12	Держава у політичній системі суспільства
13	Політичні партії та партійні системи
14	Групи за інтересами. Громадсько-політичні об'єднання. Групи тиску, лобіювання
15	Політичні еліти і політичне лідерство
16	Політична свідомість і політична культура. Основні ідейно-політичні течії сучасності
17	Політика і мораль
18	Політика і релігія
19	Політичні комунікації
20	Конфлікти і кризи у політичному житті
21	Політичний процес
22	Система міжнародних політичних відносин та національна безпека
23	Політичне прогнозування
24	Прикладна політологія: предмет, функції та методи
25	Політика як процес соціально-політичного управління
26	Політичний маркетинг
27	Політичний менеджмент

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“ПОЛІТОЛОГІЯ”

Тема 1. Предмет, метод і структура курсу

Структура політичного знання. Загальне та особливе у розвитку науково-теоретичного політичного знання. Предмет політології. Закони, принципи та категорії політології. Структура політології: науково-теоретичний та науково-емпіричний рівні політологічного знання. Основні аспекти вивчення політичної реальності у межах навчального курсу політології: субстанціональний, інституціональний, функціональний та ін. Основні завдання та функції політології.

Методологія та методи політологічного пізнання. Методика конкретних політологічних досліджень. Парадигми політології: теологічна, натуралістична, соціоцентрична та ін.

До системи політологічних дисциплін належать: історія політичної думки, загальна теорія політики, політична соціологія, політична філософія, політична психологія, політична географія, політична антропологія, політична семантика, політичний аналіз, політична глобалістика, геополітика, політологія міжнародних відносин тощо. Значення політології для формування політичної свідомості і політичної культури студентів.

Література [4; 8; 14; 18; 19; 25; 33; 34; 36; 50; 58]

Тема 2. Історія світової політичної думки і становлення сучасної політології

Політологія як історична реальність. Зародження політичної думки у країнах Стародавнього Сходу: закони Хамурапі у Вавилоні, міф Заратустри у Персії, буддизм в Індії, конфуціанство і даоїзм у Китаї. Політичні вчення Стародавньої Греції. Політична філософія Сократа. Ідеальна держава Платона. Аристотель про політику, державу і політичну справедливість. Політична думка і світоглядні ідеї Стародавнього Риму. Політико-правові погляди Цицерона. Політичні ідеї раннього християнства. Аврелій Августин. Політична думка часів середньовіччя. Фома Аквінський. Епоха Відродження — новий етап у розвитку політичної думки. Н. Макіавеллі — засновник світської політичної науки. Політичні концепції Нового часу. Д. Локк — родоначальник теоретичної системи класичного лібералізму. Т. Гоббс про походження і сутність держави.

Ш. Монтеск'є про форми держави та поділ влади. Російська політична думка періоду утвердження абсолютизму. І. Пересветов, А. Курбський, Ю. Крижанич, М. Щербатов. Ідеологія буржуазно-демократичного радикалізму. Ж. Ж. Руссо та його вчення. Революційно-демократичний, народницький напрям та політична доктрина національної рівності: О. Радищев. Політичні вчення кінця XVIII — початку XIX ст. І. Кант про правову державу, етичні основи політики. Ф. Гегель про громадянське суспільство, державу і право. Ліберальна політична думка: Б. Констан, Є. Бентам, А. Токвіль та ін. Теорія насильства Л. Гумпловича. Виникнення і розвиток соціально-політичних утопій. Їх найвідоміші представники: Т. Мор, Т. Кампанела, А. Сен-Сімон, Ш. Фур'є, Р. Оуен. Виникнення, основні етапи розвитку та сутність політичної доктрини марксизму. Політичні ідеї у Росії другої половини XIX ст.: О. Герцен, П. Огарьов, В. Белінський, М. Чернишевський, М. Добролюбов, Д. Писарєв, М. Салтиков-Щедрін, В. Соловійов, Б. Чичерін, М. Ковалевський, П. Кропоткін, М. Бакунін, І. Ільїн та ін. Формування та виокремлення політології із загальної системи соціальних і гуманітарних наук. Дж. С. Мілль про свободу, порядок і соціальний прогрес. Е. Дюркгейм про солідаризм у розвитку суспільства. М. Вебер про ідеальні типи влади, раціональну бюрократію. Теорія еліт: Г. Моска, В. Парето. Залізний закон олігархії Р. Міхельса. Міжнародні відносини і політичні партії у політологічних дослідженнях. Основні школи і течії сучасної зарубіжної політології. Біхевіористський напрям у дослідженнях політики (Ч. Мерріам, Г. Лассвелл, Дж. Кетлін та ін.). Системний аналіз влади (Т. Парсонс, Д. Істон, Р. Даль та ін.). Концепції елітократії (Р. Міллс, Ч. Раш та ін.). Політична соціологія (С. Ліпсет, М. Дюверже, Р. Арон, М. Крозь'є та ін.). Психоаналітичні концепції політики (Ж. Лакан, Ч. Мерріам та ін.). Теорія конфліктів (П. Блау, К. Боулдінг, Р. Дарендорф). Компаративістика (Д. Істон, Г. Алмонд, С. Верба, К. Дойч, С. Хантінгтон, Г. Моргентау). Теорія політичних систем (Р. Роуз, М. Девіс, Х. Бідсман). Суперечності концепції плюралізму та її криза. Теорія партиципальної демократії (розширення політичної участі, досягнення більшої свободи, рівності, оптимальне поєднання елементів прямої і представницької демократії). Теорія поліархії Р. Даля — доктрина множинності центрів влади у демократичному суспільстві. Корпоративна демократія як обґрунтування формування національного механізму вироблення політики з участю політичної еліти, бізнесу та профспілок. Геополітика, етнополітологія, конфліктологія, кротологія: використання досягнень зарубіжної і вітчизняної політології.

XIV Всесвітній конгрес Міжнародної асоціації політичних наук (1988 р.) про глобалізацію політичних наук і необхідність міжнародного співробітництва учених політологів.

Література [4; 13; 17; 22; 25; 26; 43; 44]

Тема 3. Розвиток політичної думки в Україні: історія і сучасність

Буття українського народу і формування первісних політичних уявлень. Політична думка Київської Русі. Морально-правові та релігійні уявлення про суспільство. “Слово про закон і благодать” митрополита Іларіона, “Руська правда” часів Ярослава Мудрого. “Повість временних літ” як своєрідний заклик до величч, єдності та незалежності руської землі. “Повчання” князя Володимира Мономаха — твір, спрямований на подолання княжих міжусобиць. Образ ідеального князя в уявленні Мономаха. “Моління” Даниїла Заточника. Обґрунтування єдиновладдя князя. Політичні ідеї у Галицько-Волинській державі, великому князівстві Литовському та в Речі Посполитій. Ідеї соціальної і національної рівності (С. Оріховський, Ю. Дрогобич, Г. Смотрицький, С. Зизаній, М. Смотрицький). Ідеї політичного і національного відродження України (П. Могила, І. Вишенський, С. Яворський).

Українська політична думка періоду козацько-гетьманської доби. Ідеї волі і демократії у політичному житті козацтва. Державотворча діяльність Б. Хмельницького. Демократичні засади козацької держави: П. Орлик. Розвиток політичної думки вченими Києво-Могилянської академії. Духовно-моральні виміри політики у поглядах Г. Сковороди. Зародження українського лібералізму. “Історія Русів”. Політичні ідеї членів Кирило-Мефодіївського братства. М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко та інші про шляхи національного і соціального відродження України. М. Драгоманов — основоположник політичної науки в Україні. Народницька школа в історії української політичної думки: В. Антонович. Політична думка І. Франка та Лесі Українки. Політичні концепції українських

мислителів ХХ ст. Теорія національного самовизначення М. Грушевського. Державницька ідея В. Винниченка. Націоналізм Д. Донцова. Монархічно-гетьманська концепція В. Липинського. Політична думка міжвоєнної доби в Україні. Український націонал-комунізм (В. Шахрай, О. Шумський, М. Скрипник, М. Хвильовий). Формування і розвиток національної школи політології у сучасній Україні.

Література [4; 7; 12; 20; 25; 26; 28; 33]

Тема 4. Політика як соціальна реальність

Виникнення політики: причини та підходи до з'ясування її сутності. Загальна тенденція розвитку уявлення про політику як соціальну реальність. Основні функції політики: визначення колективних цілей суспільного розвитку, збереження стабільності соціуму, розподіл ресурсів, управління і регулювання суспільних процесів, соціалізація особи. Структура політики. Специфічні риси політики: онтологічні, морфологічні та процесуальні. Взаємовідносини політики з іншими сферами суспільства: політика і економіка, політика і право, політика і мораль, політика і релігія, політика і наука. Суб'єкти і об'єкти політики. Соціальна структура суспільства: визначення, генезис і сучасний стан. Соціальні групи у політиці. Соціальне панування: необхідність і сваволя. Ідея представництва, репрезентацій соціальної необхідності у групових, класових, етнонаціональних інтересах. Рушійні сили політики. Суперечності, потреби та інтереси у політиці. Поняття потреби та політичного інтересу. Визначення і здійснення усезагальних політичних інтересів як важлива передумова збереження цілісності диференційованого суспільства, порядку, взаємодії людей і їх спільнот між собою. Цілі та засоби у політиці, їх взаємозв'язок. Цілепокладання і прогнозування у політиці. Роль ресурсів у політиці. Політична взаємодія: поняття, сутність і зміст. Політичні відносини та політичні дії. Політична боротьба та співпраця. Типи політичної взаємодії у сучасному політичному світі.

Література [4; 8; 16; 25; 26; 30; 33; 39]

Тема 5. Політична влада

Природа і джерела влади та її носії. Влада та її історичні форми. Сучасні теоретичні трактування політичної влади, її сутність. Процес владарювання. Властивості політичної влади, її універсальні та специфічні риси. Універсальні властивості: асиметричність, комбінований характер, ресурсність, кумулятивність, конструюючі здатність. Специфічні властивості: панування і примусовість, артикуляція представництва інтересів груп, надперсональний тиск (верховенство, авторитет, суверенітет, відповідальність), ідеологія, легітимність. Традиційні форми політичної влади. Суть монархії, демократії, аристократії, технократії, охлократії, бюрократії, теократії, плутократії. Тіньові форми політичної влади. Функції влади, співвідношення державної і політичної влади. Механізми і форми здійснення політичної влади. Політичне панування і легітимність. Зміст концепції розподілу влади як системи стримувань і противаг. Сут-

ність законодавчої, виконавчої та судової влади, їх рівновага, історична необхідність. Влада центральна та муніципальна. Конституція України про перспективи політичної влади, її подальший розвиток.

Література [4; 6; 8; 25; 31; 33; 38; 41; 66]

Тема 6. Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя

Демократія як гуманістична цінність, процес, спосіб організації та функціонування політичного життя, форма здійснення влади. Суть і основні ознаки демократії. Багатоаспектність демократії як політичного і правового явища (демократія як народовладдя; як ідея, світогляд різних соціальних груп; як суспільно-політичні рухи; як принцип, метод і режим функціонування відповідних політичних систем; як форма держави; як форма організації і діяльності громадських організацій; як єдність прав і обов'язків). Демократія — спосіб і умова діалогу, гласного обговорення проблем, взаємного врахування протилежних інтересів і переконань різних соціальних суб'єктів політичного процесу. Демократія як засіб досягнення консенсусу або послаблення гостроти політичних проблем. Політичний плюралізм і демократія. Демократія та інші форми (способи) життєдіяльності суспільства. Демократизація — чинник оновлення сучасного світу. Конституція України про демократизацію суспільства. Демократія і свободи в умовах ринку, різноманітність форм власності, політичного плюралізму. Демократія як прояв єдності прав, обов'язків, соціальної відповідальності, свободи і дисципліни. Демократія, свобода, рівність і справедливість. Узгодження волі громадян і волі влади — як ідеальний стан демократичного суспільства і умова прогресивного розвитку його політичного життя. Демократія, автократія, плутократія, олігархія, охлократія, елітократія. Основні концепції демократії: класична, ліберальна, соціальна, представницька, плюралістична, елітарна, плебісцитарна, партиципальна та ін.

Демократичні принципи: процедура підготовки, прийняття і впровадження у життя політичних рішень. Атрибути демократії: гласність, плюралізм, представництво, опанування, врахування суспільної думки. Форми демократії: безпосередня, представницька та професійна демократія. Вибори. Вибірчі системи: мажоритарна, пропорційна та змішана (пропорційно-мажоритарна). Референдум і народна законодавча ініціатива. Конституційні гарантії демократії. Використання демократичного досвіду людства у процесі здійснення політичних реформ в Україні.

Література [1; 4; 8; 25; 26; 29; 40; 45]

Тема 7. Політична діяльність і політичні відносини

Політична діяльність та відносини як зміст і форма політичного життя. Політична діяльність як спосіб участі суб'єктів у виробництві та здійсненні питань політичної влади і вираження політичних інтересів. Структура політичної діяльності, суб'єкти й об'єкти, мотиви, способи їх взаємовпливу. Політична влада як основний об'єкт політичної діяльності.

Форми політичної діяльності (управлінська, виконавча, законодавча, судова, контрольна та ін.). Залежність політичної діяльності від довготривалих і динамічних факторів. Значення оцінки політичних ситуацій, політичних подій, політичної обстановки для ефективної політичної діяльності. Правові оцінки регламентації політичної діяльності. Зміст політичних акцій і процедур. Проблеми політичної діяльності у сучасній зарубіжній політології. Політичні відносини — засіб врегулювання взаємодії соціальних суб'єктів з приводу політичної влади, управління та регулювання їх політичних інтересів і доведення до рівня всезагальної громадянської та державної згоди. Політичні відносини як форма, умова політичної діяльності. Типологія політичних відносин. Значення політичної влади для розвитку і функціонування політичних відносин. Основні форми політичних відносин. Політична позиція, боротьба, компроміс, консолідація, конкуренція, конфлікт. Значення Конституції України для подальшої демократизації політичних відносин, стабілізації політичного життя.

Література [4; 9; 25; 26; 33; 39; 51; 55; 70]

Тема 8. Політика і особа

Політика у системі ціннісних орієнтацій особи. Зростаюче значення людини та її участі у політичному житті. Залучення людини до політичного життя як теоретична проблема. Людина як об'єкт і суб'єкт політики. Сутність політичної суб'єктивності особи. Особа і громадянин. Конституційні права, обов'язки та відповідальність громадян. Міжнародні документи про права людини і практика їх реалізації в Україні. Культура громадянськості. Діалектика соціального та індивідуального у політиці. Індивідуалізація людського буття як умова формування громадянського суспільства і соціально-правової демократичної держави. Формування громадянина в умовах становлення української державності: актуальні проблеми і перспективи. Права людини як критерій гуманізму у політиці. Психологічний підхід до оцінки ролі людини у політиці. Політич-

на поведінка особи (активність, пасивність, індиферентність, екстремізм). Конформізм і нонконформізм, колективізм і індивідуалізм. Умови політичної соціалізації особи.

Література [8; 25; 26; 33; 39; 42]

Тема 9. Соціально-етнічні спільності та етнополітика

Сутність і особливості соціально-етнічних відносин. Взаємозв'язок етнічного, національного і соціального у суспільстві. Етнонаціональна структура суспільства: нація, національні та етнічні групи. Сучасні теорії нації: історико-економічна, психологічна, культурологічна та етнологічна. Діалектика етнічного і соціального у суспільстві. Етнонаціональна політика: цілі, принципи, проблеми. Нація та держава. Національний суверенітет. Форми і сутність національно-державних утворень та об'єднань: унітарна держава, федерація, конфедерація, співдружність, співтовариство. Їх основні риси та відмінні ознаки. Культурно-національна автономія: теорія і практика. Проблеми громадянства. Етнополітичні конфлікти: характер, причини виникнення та шляхи розв'язання. Національна самосвідомість і культура як основа відродження загальнолюдських інтересів і цінностей. Національне та націоналістичне: критерії розмежування. Націоналізм, шовінізм, патріотизм, інтернаціоналізм. Розвиток національної ідеї у політичному житті України. Етнополітична культура: сутність, основні риси, шляхи формування. Культура міжнаціонального спілкування — найважливіша умова гармонізації міжнаціональних і гуманізації міжнародних відносин. Сутність, основні принципи та значення етнополітичного мислення. Проблеми національних відносин у зарубіжній етнополітології. Етнополітична реальність сучасної України. Конституція України про консолідацію та розвиток української нації, а також етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Література [4; 8; 25; 26; 33; 35; 36]

Тема 10. Громадянське суспільство і політичне життя

Поняття громадянського суспільства, його суть, структура, фактори становлення та розвитку. Сучасні уявлення про громадянське суспільство. Специфічне функціонування громадянського суспільства в економічній, соціальній, політичній та духовній сферах. Принципи організації політичного життя громадянського суспільства. Громадянське суспіль-

тво як матеріальна та соціальна основи демократичної, правової, соціальної держави. Взаємозв'язок розвитку громадянського суспільства демократії і політичного плюралізму та правового статусу особи. Конституція України і формування громадянського суспільства в Україні. Політичне життя суспільства, його суть, основні закономірності, компоненти та історичні форми. Політичне життя і політика. Політика потреб та інтересів. Діалектика політичної діяльності та політичних відносин. Місце і роль політичної свідомості. Політична влада як об'єкт політичного життя. Вплив глобалізму на політичне життя. Політичний прогрес та його критерії. Конструктивні та деструктивні форми політичного розвитку. Проблема політичної стабільності і динамізм. Політичні потреби й інтереси особи. Політичні позиції та політичні сили, їх особливість в Україні у сучасних умовах. Класи, нації, соціальні групи, особа. Політичні комунікації та суспільна думка, форми соціально-політичного контролю за політичними процесами. Просторово-часова обумовленість суб'єктів політики. Форми проявів політичного життя: політична демонстрація, маніфестація, мітинг. Вибори, політична участь, політичне функціонування та ін.

Література [9; 10; 20; 25; 26; 31; 33; 62]

Тема 11. Політична система як фактор стабілізації і розвитку політичного життя суспільства

Місце і роль політичної системи у життєдіяльності суспільства. Політична система як фактор стабілізації та розвитку політичного життя. Сутність і типи сучасних політичних систем. Сучасні уявлення про політичні системи. Системоутворюючі принципи політичної системи. Політична влада як самоутворююча основа політичної системи. Основні функції політичної системи: визначення цілей і завдань суспільства, мобілізація всіх ресурсів для досягнення визначених цілей, інтересів усіх шарів суспільства, політичних відносин і поведінки; легітимізація всіх елементів суспільства.

Характеристика структурних елементів політичної системи, її інституцій. Держава, її властивості, місце, роль і значення у політичній системі суспільства. Політичні партії, партійні системи, їх місце, роль, функції у політичній організації суспільства. Значення засобів масової інформації у розвитку і функціонуванні політичної системи. Політична культура як складова політичної системи. Політична система суспільства у її взаємодії з економічною, соціальною, правовою та іншими системами. Стабільність політичної системи, її сутність і необхідність для нормаль-

ного функціонування. Політичний режим як система методів і форм політичного володарювання та його взаємовідношення з громадянським суспільством, характеристика функціонування політичної системи. Основні параметри політичних режимів: рівень централізації влади, співвідношення держави та громадянського суспільства, правовий статус особи. Наявність політичного й ідеологічного плюралізму та легальної опозиції. Типологія і динаміка політичних режимів: тоталітарний, жорстко авторитарний, авторитарно-демократичний, демократично-авторитарний, ліберальний, демократичний, анархо-демократичний. Зростання партійної і державної бюрократії у системі тоталітарних режимів. Основні риси політичного режиму в Україні на сучасному етапі.

Література [2; 5; 11; 19; 20; 23; 25; 31; 33; 45; 70]

Тема 12. Держава у політичній системі суспільства

Поняття держави, її ознаки і типи. Різноманітність теоретичних підходів до визначення держави, її ознак і місця у політичній системі суспільства. Відмінності держави від інших суб'єктів політичної системи. Шляхи виникнення держави. Протиріччя держави і громадянського суспільства, механізм їх вирішення. Держава як офіційний представник громадянського суспільства. Типи держав. Функції держави. Внутрішні і зовнішні, постійні і тимчасові, відкриті і латентні (приховані). Функції здійснення “загальних справ” і функції захисту існуючого режиму. Держава і право. Форми держави. Форми правління: монархії та республіки. Форми державного устрою: унітарні держави, федерації, конфедерації. Співдружності держав і міждержавні союзи. Державні режими: демократичні, авторитарні, тоталітарні тощо. Апарат державного управління. Система центральних, регіональних і місцевих органів державного управління. Місце і роль управлінського апарату у здійсненні державної політики. Державна бюрократія і суспільна демократія. Державний патерналізм. Основні напрямки демократизації, організації та діяльності державного апарату. Конституція України про соціально-правову державу. Принципи соціальної правової держави як рух суспільства до політичної свободи. Значення соціальної держави для розвитку соціальної демократії, реалізації принципу поваги до людської гідності.

Література [4; 8; 10; 11; 21; 24; 25; 35; 36]

Тема 13. Політичні партії та партійні системи

Виникнення політичних партій. М. Дюверже про головні детермінанти утворення політичних партій. М. Вінер про кризу політичної системи та процес модернізації як спонукаючі фактори партійного творення. М. Вебер про три основні етапи генезису політичних партій — аристократичні угруповання, політичні клуби та масові партії. Сутність, типи політичних партій, їх роль у політичному процесі, основні ознаки: наявність організації, тяжіння до влади та ідеологічний характер. Особливість політичних партій у порівнянні з групами за інтересом, рухами, суспільними організаціями, групами тиску, клубами та іншими об'єднаннями.

Багатоманітність підходів стосовно класифікації політичних партій. Поділ партій на кадрові та масові за М. Дюверже; на партії “індивідуальної репрезентації” та “соціальної інтеграції” за З. Нойманом. Особливості класифікації Дж. Сарторі та С. Ксена. Функції політичних партій у суспільстві. Латентні функції: надання можливості соціального підйому представникам непривілейованих суспільних груп, гарантування привілеїв членам партії та ін. Аналіз негативних рис діяльності політичних партій М. Острогорським, Р. Міхельсом і М. Дюверже. Поняття і типи партійних систем. Різні підходи щодо поділу партійних систем. Партійні системи з опозицією та без опозиції. Феномен політичної опозиції. Однопартійні та багатопартійні системи. Критика монопартійності, недоліки мультипартійності. Фактори, що обумовлюють утворення партійних систем. Проблеми розвитку багатопартійної системи в Україні. Конституція про свободу та умови об'єднання громадян у політичні партії. Зміст внутрішньопартійної демократії. Визначення лідера, члена та партійного чиновника, відмінності між ними. Значення симпатиків і виборців. Внутрішньопартійні конфлікти. Фракції та їх оцінка. Роль партій у забезпеченні розвитку та безпеки особистості — суспільства — держави.

Література [3–5; 8; 25; 26; 30; 31]

Тема 14. Групи за інтересами. Громадсько-політичні об'єднання. Групи тиску, лобіювання

Поняття груп за інтересами. Умови, необхідні для їх конституювання. Різноманітність груп за інтересами. Групи за інтересами у широкому та вузькому значеннях.

Об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення громадсько-політичних об'єднань та рухів. Шлях подальшого розвитку масових ор-

ганізацій та рухів. Неофіційні громадські організації. Визначення та характерні риси громадських рухів. Багатоманітність підходів щодо їх поділу. Класичні та нові (альтернативні) рухи. Особливості громадсько-політичних рухів, що виникли наприкінці 80-х років в Україні. Конституція України про свободу та умови об'єднання громадян у громадсько-політичні організації та рухи. Групи тиску, їх функції та технологія. Характер і ресурси впливу груп тиску. Значення інформації, кваліфікації та досвіду для впливу на політичну владу. Необхідність політичних зв'язків з політичними партіями і державними лідерами. Можливі негативні явища у діяльності груп тиску (корупція, корпоративізм, протекціонізм, дискредитація суперників). Лобізм як політичний інститут. Типи лобіювання: вплив на саму владу; відкритий та прихований тиск; вплив на партії, які утримують чи контролюють владу; вплив на громадську думку. Форми впливу. Лобіювання і законодавство. Розвиток груп тиску і лобіювання у політичному житті сучасної України.

Література [3; 9; 10; 25; 26; 31; 33]

Тема 15. Політичні еліти та політичне лідерство

Сутність політичного елітаризму. Сучасні концепції еліт. Закони Р. Міхельса, Дж. Берн Хома. Ліберальний елітаризм та його напрямки. Концепція “національної аристократії” В. Липинського. Обґрунтування елітаризму: біологічне, психологічне, ірраціональне, функціональне, технократичне. Політична еліта у структурі влади. Політична еліта і демократії. Соціальна сутність політичного лідерства. Генезис поглядів на політичне лідерство. Діалектика об'єктивних і суб'єктивних передумов політичного лідерства. Взаємовплив соціально-політичного середовища, розстановки сил і психолого-соціальних, особистих характеристик політичного лідера, його стихійного чи свідомого відбору. Класифікація і типологія політичного лідерства. Харизматичний тип лідерства. Авторитарні та демократичні лідери. Політичні лідери та політичне лідерство на початку XXI ст. Соціальна роль та функції політичного лідера, його авторитету та рівня впливу, критерії оцінки популярності й ефективності політичного лідера. Політичний імідж. Політичні лідери сучасної України: типологічний портрет.

Література [1; 4; 6; 8; 25; 26; 30; 33; 52; 53; 56]

Тема 16. Політична свідомість і політична культура

Політична свідомість як форма відображення політичного буття. Обумовленість політичної свідомості соціально-економічними, історичними, національними і культурними умовами розвитку суспільства. Політична свідомість суспільства, соціальної групи та особи. Структура політичної свідомості. Емпірична і теоретична, буденна і наукова, ідеологічна і соціально-психологічна свідомість. Групова і масова політична свідомість. Типи масової політичної свідомості. Політична свідомість і політична воля. Авторитарна і демократична свідомість. Типи масової політичної свідомості. Характеристика розвитку та стану політичної свідомості в Україні. Значення політичних символів і розвитку політичної свідомості. Поняття політичної ідеології. Співвідношення політичної ідеології та політичної науки. Рівні політичної ідеології: теоретико-концептуальний, програм-но-політичний. Основні ідейно-політичні течії сучасності. Сутність, структура і функції політичної психології. Політична психологія, ментальність і масова свідомість суб'єктів політики. Особливості масової політичної психології. Політична ідеологія як стрижень політичної культури суспільства і соціальних спільностей людей. Культура політичного мислення, політичних процесів. Культура упорядкування і функціонування політичних інститутів і способів політичної діяльності. Взаємозв'язок політичної, моральної та правової культури. Функції політичної культури. Політичні комунікації (інформація, гласність, громадська думка). Механізм формування і виявлення громадської думки. Політична культура в умовах плюралізму і багатопартійності. Історичні особливості формування політичної культури в Україні та оцінка її стану у сучасних умовах. Перспективи розвитку політичної культури України.

Література [1; 2; 4; 8; 25; 26; 31; 33; 39; 61; 62]

Тема 17. Політика і мораль

Співвідношення політики і моралі як регуляторів суспільного життя і засобів соціалізації людини. Концепція взаємин політики і моралі у її історичному розвитку (тотожність, несумісність, непорівнянність). Проблема цілей політичної діяльності та засобів її досягнення. Сутність макіавеллізму. Дилема “етики переконаності” та етики “відповідальності” (М. Вебер) у діяльності політика. Суперечності політики і моралі. Моральна парадигма сучасного політичного мислення та практики. Цінності та принципи політичної етики. “Діалогова етика” та

культура політичної боротьби. Насильство і ненасильство у політиці. Етика ненасильства. Політична етика в етнонаціональних і соціальних конфліктах. Професійна мораль та етика сучасного політика. Проблематика політичної моралі та етики у контексті реалій сучасного українського суспільства.

Література [1; 4; 6; 8; 25; 26; 37]

Тема 18. Політика і релігія

Релігійна та політична свідомість: специфіка і механізм взаємовпливу. Політичність релігійних інтересів. Віра у духовному світі особи. Релігія і держава. Релігійні інститути і політична система. Релігія і демократія. Релігійні держави у сучасному світі. Ідейно-політичні доктрини світових релігій. Соціальна доктрина християнства. Ватикан у політичному житті сучасного світу. Протестантизм і політична культура сучасного західного суспільства. Соціальний ідеал ісламу. Значення ісламу у політиці країн Близького та Середнього Сходу. Секуляризація і активізація релігій. Модернізація світових релігій як фактор зростання їхньої ролі у політичному житті. Релігія — один із чинників політичної стабілізації. Особливості релігійного ренесансу в Україні. Роль релігії у розв'язанні глобальних проблем сучасності. Міжнародні неурядові організації, фонди, що об'єднують віруючих і невіруючих у реалізації справи миру, екології та соціального прогресу.

Література [4; 17; 22; 25; 26]

Тема 19. Політичні комунікації

Сутність комунікацій як політичного процесу. Структура політичної комунікації. Сутність та особливості масованих політичних комунікацій. Засоби масової інформації у системі масової комунікації. Інформаційна влада, її роль та функції у політичному житті суспільства. “Четверта гілка влади”. Особливості засобів масової інформації як складової політичної системи. Закономірності виникнення і розвитку системи засобів масової інформації (ЗМІ) як важливого політичного інституту суспільства. Форми та методи діяльності ЗМІ. Преса, радіо, телебачення у системі внутрішньополітичної та зовнішньополітичної діяльності. Політика, ЗМІ та влада: стереотипи та нові технології взаємовідносин. Конституційно-правовий захист ЗМІ в українському суспільстві.

Роль ЗМІ у формуванні громадської думки та демократизації суспільства. Політичний плюралізм і діяльність ЗМІ. Суспільство і ЗМІ:

проблема взаємної відповідальності. ЗМІ і проблема формування суспільної свідомості, політичної культури людей. Фактори підвищення ефективності ЗМІ. Журналістика як політична діяльність, форма соціально-політичної орієнтації мас і соціального управління. Політична кар'єра журналіста. Соціологія ЗМІ та політика ЗМІ у якості інструмента політичного маркетингу. Активізація людського фактору — центральна проблема інформаційно-політичної діяльності преси, радіо, телебачення на сучасному етапі. Спеціальні інформаційні операції, їх теорія та системи здійснення у різних країнах. Нові погляди та можливі сценарії. Проблеми захисту від масових інформаційних операцій як складових політичних комунікацій. Особливості політичної комунікації в Україні початку XXI ст., характер і динаміка її розвитку.

Література [4; 24; 25; 31; 39; 63; 65; 70]

Тема 20. Конфлікти і кризи у політичному житті

Поняття конфлікту як соціального явища, неминучого супутника суспільного розвитку. Співвідношення соціального і політичного конфлікту. Політичний конфлікт як форма взаємовідносин між особами, партіями, політичними групами, класами, державами з приводу влади. Політичні інтереси та суперечності як об'єктивні та суб'єктивні передумови виникнення конфліктів. Форми, моделі, типи, функції політичного конфлікту. Джерела і причини конфлікту. Політична криза. Учасники конфлікту, їх характеристики. Конфлікт у тоталітарній системі, його особливості. Конфлікт у демократичній системі. Політичні конфлікти і кризи при переході від тоталітаризму до демократії. Модернізація і соціально-політичні конфлікти. Міжнародні конфлікти, їх специфіка. Шляхи розв'язання конфлікту, зняття соціальної напруги, перемога однієї із сторін, виникнення нової соціальної якості та ін. Методи вирішення соціального конфлікту. Роль посередника. Особливості виходу із кризи. Стабілізація політичної обстановки. Умови досягнення політичного консенсусу. Ненасильницька боротьба у розв'язанні конфлікту. Насильство та ненасильство у суспільному житті. Позитивний зміст насильства. Форми і методи ненасильницької боротьби. Ідея ненасильства у вітчизняній та зарубіжній соціально-політичній та філософській думці. Ненасильницька боротьба як фактор світової політики. Західна конфліктологія: історичні та теоретичні аспекти. Етапи становлення і розвитку західної конфліктології. Г. Зиммель і його роль у становленні теорії соціального конфлікту. Концепції соціального конфлікту Л. Козера, Р. Дарендорфа,

К. Боулдінга. Основні шляхи досягнення національної та соціальної злагоди у сучасному українському суспільстві.

Література [8; 17; 22; 24–26; 33; 54; 55; 62; 63]

Тема 21. Політичний процес

Політичний процес: поняття, основні підходи до вивчення і його форми: розвиток і модернізація. Політичний розвиток як багатогранний процес, взаємодія різноспрямованих сил, що забезпечує зміни у політичній системі суспільства, у політичній культурі та поведінці. Основи теорії політичного розвитку (М. Вебер, Ф. Теніс, Т. Парсонс). Головні параметри політичного розвитку: вироблення оптимальної стратегії щодо прийняття політичних рішень та здійснення політичних реформ і перетворень; формування і вдосконалення нормативної бази, здатної забезпечити рівність політичної участі та інтеграції соціалізму; селекція правлячих і опозиційних еліт за ознакою компетентності та створення умов для їхньої вільної конкуренції і дієздатності.

Кризи політичного розвитку: криза ідентичності (розпад ідеалів і цінностей), криза розподілу матеріальних і культурних благ, криза участі, криза “проникнення” (протиріччя у прагненні правлячих сил реалізувати свої рішення), криза легітимності.

Поняття, сутність і етапи політичної модернізації суспільства і політичної системи. Проблема вибору варіантів і шляхів модернізації: ліберальний напрям (Р. Даль, Г. Алмонд, Л. Пай) і консервативна орієнтація (С. Хантінгтон, К. Дейч, Х. Ліндз). Типи і шлях модернізації. Поетапний характер політичної модернізації та корекція соціального розвитку. Зміст і основні характеристики політичної модернізації: задоволення соціальних вимог, централізована держава, політична участь. Суперечності політичної модернізації: між економічною ефективністю і соціальною справедливістю; між різними політичними групами за реальний політичний вплив на суспільство. Політична модернізація і необхідність вироблення консенсусної політичної культури для подолання суперечностей соціально-політичного розвитку і забезпечення інтеграції суспільства.

Література [4; 8; 11; 23; 25; 26; 33; 54; 56]

Тема 22. Система міжнародних політичних відносин та національна безпека

Міжнародні відносини як система і місце у ній політичних відносин. Чотири аспекти аналізу системи міжнародних відносин: системологічний, онтологічний, соціологічний, прогностичний. Суб'єкти, види та принципи міжнародних політичних відносин. Баланс і гармонізація інтересів у сфері світової політики та новий політичний порядок. Діалектика взаємовідносин внутрішньої та зовнішньої політики. Моделювання системи міжнародних політичних відносин і процес їхнього врегулювання.

Вплив міжнародних політичних відносин на соціальний і політичний розвиток країни. Прийняття зовнішньополітичних рішень та зовнішня політика, її роль у формуванні іміджу держави. Міжнародні організації та їх вплив на міжнародні політичні відносини. Роль ООН та інших міжнародних організацій у забезпеченні миру, міжнародної безпеки, політичного консенсусу. Основні прояви кризи сучасної цивілізації та шляхи її подолання. Політичні аспекти глобальних проблем сучасності. Роль міжнародної політики у вирішенні глобальних проблем. Україна у системі міжнародних політичних відносин та її місце у сучасному геополітичному просторі. Сутність національного інтересу. Глобалізація і національний інтерес. Залежність національного інтересу від геополітичних чинників. Концепція національної безпеки і національний інтерес. Пріоритети концепції національної безпеки України. Роль України у створенні системи європейської та міжнародної безпеки.

Література [4; 8; 25; 26; 33]

Тема 23. Політичне прогнозування

Суть, можливості, границі, техніка, методика та процедура прогнозування. Раціональне й ірраціональне. Передбачуване і непередбачуване у політиці.

Загальні елементи методології прогнозування. Використання положень синергетики. Зміни стадій стабільності та спонтанності, врахування багатоваріантності, альтернативності шляхів соціально-політичного розвитку. Широке і вузьке його розуміння. Загальне і часткове прогнозування. Два підходи до прогнозування. Принципи та методи політичного прогнозування. Типи політичних прогнозів. Нормативні, пошукові, цільові прогнози. Структура процесу прогнозування. Методи політичного прогнозування: сингулярні, математичні, комплексні. Прогнозні сце-

нарії розвитку політичних об'єктів. Експертне політичне прогнозування. Метод мозкової атаки та імітаційне моделювання. Етапи вироблення прогнозу та критерії його ефективності. Прогнозування як розуміння й інтерпретація процесу і тенденцій політичного розвитку. Футурологія.

Основні напрямки прогнозування. Генезис етапів прогнозування, системне прогнозування. Стратегічне, тактичне і операційне прогнозування. Інформація як база прогнозування.

Прогноз діяльності політичної опозиції, її мети, завдань, методів і способів діяльності. Прогноз наслідків політичного ризику у діяльності суб'єктів політики. Втілення планів і прогнозів у прийнятих рішеннях і діях. Значення наукового політичного прогнозування в умовах реформування українського суспільства.

Література [25; 26; 48; 50; 64; 67]

Тема 24. Прикладна політологія: предмет, функції та методи

Предметна галузь застосування прикладної політології. Взаємозв'язок загальної теорії політики, прикладної політології, політичних технологій та політики.

Ситуаційний політичний аналіз. Політична ситуація як вихідний пункт прикладного політичного дослідження. Аналіз політичного процесу як ланцюга станів і сукупності політичних ситуацій. Основні характеристики політичної ситуації: “фрагмент” політичного процесу, локалізований у фіксованому просторово-часовому континуумі; сукупність дискретних подій, пов'язаних причинно-наслідковими відносинами; тип взаємодії політичних суб'єктів у певних об'єктивних умовах; баланс соціально-політичних сил (розташування та співвідношення). Основні компоненти політичної ситуації: 1) просторово-часовий континуум; 2) норми; 3) фактори; 4) актори та їхні стратегії; 5) акції; 6) інтеракції; 7) позиції та диспозиції; 8) ресурси та потенціал.

Дескриптивний політичний аналіз. Співвідношення понять “політична ситуація” та “політична подія”. Структура політичної події: а) ініціатор; б) об'єкт впливу; в) континуум (місце та час), г) тип взаємодії.

Емпіричний політичний аналіз — це сукупність процедур та операцій зі збирання, описання та систематизації матеріалу про політичні ситуації та події. Роль соціологічних методів і процедур. Проблемні та дескриптивні опитування громадської думки: інтерв'ю, анкетне опитування, телефонне опитування, поштове опитування, пресове опитування. Метод фокус-груп. Спостереження, контент-аналіз, імітаційні ігри, когнітивні карти.

Література [45; 46; 48–50; 57–59; 65; 67, 69]

Тема 25. Політика як процес соціально-політичного управління

Політика та політичне управління. Система політичного управління як організація політичних рішень та їх реалізації. Соціотехніка. Типологія управлінських методів і стилів. Базові моделі, етапи та засоби прийняття політичних рішень. Підготовка політичних рішень: ідентифікація та мета формулювання проблеми. Опрацювання альтернатив та експертиза проектів. Сценаріотехніка в аналітичному забезпеченні прийняття політичних рішень.

Політичне прогнозування та стратегічне планування. Нормативні, пошукові, цільові прогнози. Структура процесу прогнозування. Методи політичного прогнозування: сингулярні, математичні, комплексні. Прогнозні сценарії розвитку політичних об'єктів. Експертне політичне прогнозування. Метод мозкової атаки та імітаційне моделювання. Етапи вироблення прогнозу та критерії його ефективності. Стратегічне та тактичне планування у політиці.

Політика і соціальний ризик, його поняття та види. Специфіка політичного ризику. Структура моделі політичного ризику: суб'єктивний та об'єктивний компоненти. Особистісні фактори політичного ризику та їх оцінка. Проблема управління політичними ризиками.

Література [53–56; 62; 66; 70]

Тема 26. Політичний маркетинг

Сутність політичного маркетингу. Основні функції політичного маркетингу: формування інформаційного банку; оцінювання й аналізування умов політичного ринку, маркетингового мікро- та макросередовищ; аналіз ринкових можливостей політичних акторів; розробка оцінних і прогнозних моделей політичного попиту, життєвого циклу об'єктів і суб'єктів політики та їх політичної поведінки; коригування обраних форм і методів політичної діяльності.

Зміст і напрямки організації політичного маркетингу. Дослідження політичного ринку, виборча інженерія та політичне рекламування як основні види політичного маркетингу. Типи політичних маркетингових досліджень: теоретичні, емпіричні, соціологічні, політологічні, психологічні тощо. Технології та методи проведення політичних маркетингових досліджень. Методи збору первинної інформації в політичних маркетинг-

гових дослідженнях (аналіз документів, наглядання, опитування, експеримент).

Політичний маркетинг і політичні технології. Політичний ринок як ринок влади. Політико-інженерна діяльність: вплив на політичний ринок.

Потенційний і дійсний політичний ринок. Політична еліта в системі політичного маркетингу. Банк політичних лідерів. Сегментація політичного ринку.

Література [47; 52; 53; 60; 62; 64; 66; 68]

Тема 27. Політичний менеджмент

Політичний менеджмент як система управління політичною сферою суспільства на основі використання форм, методів і технологій правового менеджменту та політичного маркетингу.

Менеджмент виборчої кампанії. Виборча кампанія як фрагмент політичного процесу, стратегія управління, сукупність технічних засобів і тактичних процедур. Основні види виборчих кампаній та їх особливості. Специфіка виборчих законів в Україні. Офіційні статуси учасників виборчої кампанії. Проблема контролю за фінансуванням, використанням ЗМІ і ресурсів адміністративного апарату. Бюджет виборчої кампанії.

Основні етапи і напрямки проведення виборчої кампанії: формування команди; аналіз політичної ситуації та проведення діагностичних досліджень (типологія виборців, “сегментація” електорату, визначення цільових груп); аналіз ресурсів виборчої кампанії (ресурс кандидата, електоральний ресурс, адміністративний ресурс, елітний ресурс, інформаційно-комунікативний, партійний, фінансовий, організаційний, технологічний, часовий).

Розробка стратегії і тактики виборчої кампанії. Стратегія виборчої кампанії як програма дій з метою досягнення поставленої політичної мети та з урахуванням специфіки політичної ситуації. Виборчі технології. Класифікація виборчих технологій. Паблік рилейшнз, політичне рекламування, пропаганда та маніпулювання.

Політична іміджеологія. Методологія та технологія побудови іміджевої комунікації у межах виборчої кампанії. Компоненти іміджу у політиці. Корекція політичного іміджу.

Література [47; 53; 61; 63; 64; 65; 67; 70]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Політика як соціальна реальність.
2. Політична влада: сутність і структура.
3. Предмет, об'єкт і структура політології.
4. Методи політології.
5. Функції політології як науки та навчальної дисципліни.
6. Зовнішньоекономічна політика.
7. Торгова політика.
8. Кадрова політика.
9. Теорія влади та владних відносин.
10. Політичний процес: сутність та структура.
11. Світовий політичний процес і міжнародні відносини.
12. Політичні відносини та їх види.
13. Політичний прогрес та його критерії.
14. Співвідношення економіки, політики та права.
15. Природа та функції політичної влади.
16. Сутність легітимності політичної влади.
17. Політичний режим: поняття та ознаки.
18. Політична система суспільства: поняття та структура.
19. Функції політичної системи.
20. Типологія політичних систем.
21. Виникнення держави.
22. Державний суверенітет.
23. Суть і функції держави.
24. Форми держави.
25. Форми державного правління.
26. Форми державного устрою.
27. Співвідношення держави та суспільства.
28. Громадянське суспільство: поняття, структура, ознаки.
29. Співвідношення та взаємозв'язок між державою та правом.
30. Правова політика.
31. Правова держава: поняття та принцип.
32. Соціальна держава: суть і функції.
33. Партійні системи.
34. Суспільно-політичні рухи.
35. Революція та реформа як вид політичних перетворень.
36. Політична модернізація.
37. Види політичного процесу: бунт, заколот, путч, повстання.
38. Політичний розвиток.

39. Політичне рішення.
40. Політичний інтерес.
41. Лобізм: поняття та умови існування.
42. Типологія політичного лідерства.
43. Політична активність у конституційному контексті.
44. Політика як сфера буття ідеології.
45. Політична еліта: поняття та функції.
46. Політична ідеологія: суть і роль у політиці.
47. Політична культура: поняття та структура.
48. Сучасні політичні партії України.
49. Геополітика України.
50. Проблеми української державності у сучасній політичній думці.
51. Чорнобиль як геополітичне явище.
52. Геополітичне поле України.
53. Політикоконфесійний конфлікт.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТІВ

1. Сутність політики та її властивості.
2. Структура політики: суб'єкти, об'єкти та ресурси.
3. Війна як політичний конфлікт.
4. Функції та види політики.
5. Політологія як наука.
6. Порівняльна політологія.
7. Політичний процес: поняття, сутність та типи.
8. Предмет політології.
9. Співвідношення економіки, політики та права.
10. Методологія та методи політології.
11. Функції політології як науки.
12. Парадигми політології.
13. Політична дія: поняття та класифікація.
14. Теорія влади та владних відносин.
15. Сутність та особливості політичної влади.
16. Політичний режим: поняття та ознаки.
17. Політична система суспільства: поняття та структура.
18. Функції політичної системи.
19. Типологія політичних систем.
20. Місце та роль держави у політичній системі.
21. Виникнення держави.
22. Поняття демократичної держави.

23. Державна політика.
24. Сутність держави.
25. Функції держави.
26. Соціальна держава.
27. Форма держави.
28. Форма державного правління.
29. Форма державного устрою.
30. Громадянське суспільство: поняття, структура, ознаки.
31. Правова держава: поняття та ознаки.
32. Поняття, функції та структура політичних партій.
33. Політичні партії та їх системи.
34. Рушійні сили політики.
35. Суспільно-політичні рухи.
36. Сутність та структура політичного процесу.
37. Революція та реформа як види політичних перетворень.
38. Політична модернізація: сутність та зміст.
39. Політичний конфлікт і політична криза.
40. Політичне лідерство: поняття та типологія.
41. Теорії політичної еліти.
42. Роль ідеології у політиці.
43. Політична свідомість: поняття, структура, функції.
44. Політична культура: поняття та структура.
45. Політичні відносини: поняття та типи.
46. Цілі та засоби у політиці.
47. Політична взаємодія.
48. Демократія: поняття та сутність.
49. Політична культура України.
50. Технологія регулювання політичних конфліктів.
51. Теорії демократії.
52. Змішана система виборів у парламент України.
53. Основні напрями зовнішньої політики України.
54. Політична комунікація.
55. Геополітика України: проблеми та рішення.
56. Політична ідеологія.
57. Політичні цінності як компонент політичної культури суспільства.
58. Політичні лідери незалежної України: загальна характеристика.
59. Політичний імідж, його соціальна роль і функції.
60. Значення політичних символів і розвитку політичної науки.

61. Політичні комунікації (інформація, гласність, громадська думка).
62. Основні ідейно-політичні течії сучасності.
63. Політика і мораль як регулятори суспільного життя.
64. Політична мораль та політичне мислення, політика сучасності.
65. Політика і релігія: взаємовплив і взаємодія.
66. Роль церкви у сучасній політиці.
67. Сутність комунікацій як політичного процесу.
68. ЗМІ як політичний інститут.
69. ЗМІ України на початку XXI ст., характер і динаміка розвитку.
70. Суспільство та ЗМІ: проблема взаємної відповідальності.
71. Конфлікти і кризи у політичному житті.
72. Війна як продовження політики іншими засобами.
73. Кризи політичного розвитку: типи та методи їх урегулювання.
74. Глобалізація та національна безпека України.
75. Політика як процес соціально-політичного управління.
76. Прийняття політичного рішення: моделі, етапи та засоби.
77. Інформаційно-аналітична підтримка прийняття політичних рішень.
78. Політика та соціальний ризик, його поняття та види.
79. Сутність та зміст політичного маркетингу.
80. Типи політичних маркетингових досліджень і методи їх проведення.
81. Політичний менеджмент як система управління.
82. Менеджмент виборчої кампанії.
83. Політичне прогнозування: структура та методи.
84. Етапи вироблення політичного прогнозу та критерії його ефективності.
85. Безпосередня демократія: поняття та основні форми.
86. Політична демократія: основні теорії.
87. Поняття та сутність демократії.
88. Основні властивості політичної влади.
89. Основні властивості політики.
90. Розвиток політичної думки в Україні: ідеї волі і демократії.
91. Політичні вчення Давньої Греції.
92. Політичні ідеї в Росії другої половини XIX ст.: О. Герцен, П. Огарьов, В. Белінський, М. Бакунін, Б. Чичерін та ін.
93. Соціально-політичні утопії: Т. Мор, Т. Кампанела, А. Сен-Симон, Ш. Фур'є.
94. Н. Макіавеллі — засновник світської політичної науки.
95. Політичне вчення Платона про ідеальну державу.

96. Політичне вчення Арістотеля про державу, політику і справедливість.
97. Політична думка часів Середньовіччя.
98. Теорія поліархії Р. Даля.
99. Корпоративна демократія.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Актуальные* проблемы современной зарубежной политической науки. — М., 1992.
2. *Анохин С. С.* Политические системы: адаптация. Динамика, устойчивость. — М., 1996.
3. *Базовкін С., Кремень В.* Партії та громадські об'єднання України. — К., 1994.
4. *Бebик В. М.* Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. — К., 2000.
5. *Бутенок А. П., Миронов А. В.* Сравнительная политология. — М., 1998.
6. *Вебер М.* Политика как призвание и профессия // Избр. произв. — М., 1990.
7. *Винниченко В.* Заповіт борцям за визволення. — К., 1991.
8. *Гаджиев К. С.* Введение в политологию. — М., 2000.
9. *Гаджиев К. С.* Концепция гражданского общества: идейные истоки и основные вехи формирования // Вопр. философии. — 1991. — № 7.
10. *Гасць В. М.* Державність України: на шляху до громадянського суспільства // Віче. — 1995. — № 5.
11. *Голосов Г. В.* Сравнительная политология. — Новосибирск, 1995.
12. *Грушевський М. С.* На порозі Нової України: Гадки і мрії. — К., 1991.
13. *Данэм Б.* Герои и еретики. Политическая история западной мысли. — М., 1967.
14. *Дегтярев А. А.* Предмет и структура политической науки // Вестн. МГУ. — Сер. Полит. науки. — 1996. — № 4.
15. *Зарубежная* политическая наука: история и современность. — Вып. I, II.
16. *Ильин В. В.* О природе политики // Вестн. МГУ. — Сер. Полит. науки. — М., 1995.
17. *История* политических и правовых учений: Учеб. для вузов / Под ред. В. С. Нерсесянца. — М., 1995.

18. *Коваленко А.* Українська політологія: проблеми та труднощі періоду становлення // *Сучасність*. — 1994. — № 10.
19. *Краснов Б. И.* Политология как наука и учебная дисциплина // *Социально-политический журнал*. — 1995. — № 1.
20. *Кравченко Б., Прилюк Ю.* Політичний лад в Україні та політична наука // *Політологічні читання*. — 1992. — № 1.
21. *Мамут Л.* Государство: Полюсы представлений // *Общественные науки и современность*. — 1996. — № 3.
22. *Мир* политической мысли: Хрестоматия: В 2 т. — М., 1994.
23. *Ніколаєва М. І.* Трансформація політичної системи України: інституціональний аспект // *Політологічний вісник: Зб. наук. праць*. — К., 1998. — Вип. 6.
24. *Политология: Учеб. пособие* / Под общ. ред. Д. С. Климентьева. — М., 1997.
25. *Політологія: Підручник* / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — К., 2001.
26. *Політологічний енциклопедичний словник*. — К., 1997.
27. *Політологія у схемах, таблицях, визначеннях*. — К., 1999.
28. *Політологія: Підручник* / За ред. О. І. Семківа. — Львів, 1993.
29. *Політологія в Україні: стан і перспективи розвитку*. — К., 2000.
30. *Пойченко А. М.* Політика: теорія і технологія діяльності. — К., 1994.
31. *Політичні структури та процеси в сучасній Україні: політологічний аналіз*. — К., 1995.
32. *Пригожин А. И.* Что есть политика? // *Общественные науки и современность*. — 1996. — № 5.
33. *Рудич Ф. М.* Політологія. — К., 2000.
34. *Рогачев С. Я.* Предмет политологии и ее место в системе социальных наук // *Государство и право*. — 1993. — № 5.
35. *Рябов С. Г.* Політологічна теорія держави. — 2-ге вид. — К., 1996.
36. *Скиба В. Й.* Політологія. Теорія і методика навчального курсу. — К., 1992.
37. *Тадевосян Э. В.* Словарь-справочник по социологии и политологии. — М., 1996.
38. *Тофлер О.* Проблемы власти на пороге XXI века // *Свободная мысль*. — 1992. — № 2.
39. *Шестопал Е. П.* Личность и политика. — М., 1990.
40. *Шумпетер Й.* Капіталізм, соціалізм і демократія. — К., 1995.
41. *Халипов В. Ф.* Власть: основы кратологии. — М., 1996.

42. *Филатова М. Н., Светенко А. С.* Политология: Пособие для учащихся средних учебных заведений. — М., 1996.
43. *Фундаментальные проблемы политической науки* // Вестн. МГУ. — Сер. 2. Полит. науки. — 1996. — № 6.
44. *Хрестоматия по политологии: В 2 ч.* — М., 1994.
45. *Цыганов А. П.* Современные политические режимы: структура, типология, динамика. — М., 1995.
46. *Баталов Э.* Что такое прикладная политология // Конфликты и консенсус. — 1993. — № 4.
47. *Веймер Д., Вайнинг Е.* Аналіз політики: концепції і практика. — К., 1998.
48. *Выдрин Д. И.* Очерки практической политологии. — К., 1991.
49. *Дегтярев А. А.* Методы политологических исследований // Вестн. МГУ. — Сер. Полит. науки. — 1996. — № 6.
50. *Дегтярев А. А.* Прикладная политология // Политические исследования. — 1997. — № 6.
51. *Евланов Л. Г.* Теория и практика принятия решений. — М., 1984.
52. *Егорова-Гантман Е., Минтусов И.* Политическое консультирование. — М., 1999.
53. *Егорова-Гантман Е., Плешаков К.* Политическая реклама. — М., 1999.
54. *Клементевич Т.* Процесс принятия политических решений // Элементы теории политики. — М., 1991.
55. *Ланицкий В. Ф.* Политический риск в управлении социальными конфликтами. — М., 1992.
56. *Ларичев О. И.* Наука и искусство принятия решений. — М., 1979.
57. *Ларичев О. И.* Проблемы принятия решений с учетом факторов риска и безопасности // Вестн. АН СССР. — 1987. — № 11.
58. *Мангейм Дж., Рич Р.* Политология. Методы исследования. — М., 1997.
59. *Мелихов С. В.* Количественные методы в американской политологии. — М., 1979.
60. *Оптнер Ст.* Системный анализ для решения деловых и промышленных проблем: Пер. с англ. — М., 1969.
61. *Петров О.* Социологические избирательные технологии. — Днепропетровск, 1998.
62. *Политический риск: анализ, оценка, программирование и управление.* — М., 1992.
63. *Почепцов Г. Г.* Паблік рилейшнз. — К., 2000.

64. *Предвечный Г. П.* Основы политической социологии. — Ростов н/Д, 1990. — Вып. 3. — Политический анализ.
65. *Рибкало В., Бебiк В., Пойченко А.* Практична політологія. — К., 1998.
66. *Риск* и его роль в общественной жизни. — М., 1989.
67. *Технологии* политической власти. Зарубежный опыт / В. М. Иванов, В. Я. Матвиенко, В. И. Патрушев, И. В. Молодых. — К., 1994.
68. *Хрусталеv М. А.* Теория политики и политический анализ. — М., 1991.
69. *Цукерман А. Д.* Прикладная политология: попытка систематизации // Вестн. МГУ. Сер. 12. — 1994. — № 3.
70. *Головатий М. Ф.* Мистецтво політичної діяльності. — К., 2002.

Праці, які рекомендовані до самостійного вивчення

1. *Аристотель.* Политика // Соч.: В 4 т. — М., 1990. — Т. 4.
2. *Рассел Б.* Власть. Новый социальный анализ: Пер. с англ. — К., 1996
3. *Гегель Г. В.* Политические произведения. — М., 1978.
4. *Гоббс Т.* Левиафан // Избр. произв. — М., 1991. — Т. 2.
5. *Локк Дж.* Два трактата о правлении // Соч.: В 3 т. — М., 1988. — Т. 3.
6. *Макиавелли Н.* Государь. — К., 1990.
7. *Монтескье Ш. Л.* О духе законов // Избр. произв. — М., 1995.
8. *Платон.* Держава // Соч.: В 3 т. — М., 1971. — Т. 3.
9. *Руссо Ж. Ж.* Об общественном договоре. — М., 1938.
10. *Ролз Дж.* Політичний лібералізм. — К., 2000.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Політологія”	4
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Політологія”	5
Теми контрольних робіт.....	24
Питання для самоконтролю студентів	25
Список рекомендованої літератури.....	28

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп’ютерна верстка

*Н. В. Медведєва
Л. М. Ліщинська
Т. Г. Замура*

МАУП

Зам. № ВКЦ-952

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП